

III AİLE ŞURASI KARARLARI

AİLE VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI KOMİSYONU KARARLARI

Aile ve Kitle İletişim Araçları Komisyonu başta televizyon olmak üzere, bütün Kitle İletişim Araçları (KİA)'nın sosyo-kültürel değişimdeki rolü üzerinde durarak, ülkemizde son dönemlerde yaşanan kültürel sorunları aile kurumu-KİA bağlamında ele almış ve başlıca problemlere ilişkin tespitler ve öneriler belirlemiştir.

Komisyon üyeleri tebliğ konuları çerçevesinde KİA ile ilgili analizler yaparak KİA'nın toplum ve aile yapısı, değerleri üzerindeki etkilerine yönelik tespitlerde bulunmuşlardır.

Bu amaçla başta kamusal yayıncılık işlevine sahip TRT olmak üzere tüm medya kurum ve kuruluşlarımızın, ülkenin bütününe şamil ve koordineli bir şekilde işbirliği yaparak meslek etiğini benimsetmek konusunda ortak bir gayrete girişmeleri görüşü benimsenmiştir.

Komisyonunda kitle iletişiminin bütün olarak, eğlence endüstrisinden tüketim kültürüne, bilgi edinmeye, haber almaya, müziğe, kültüre kadar pek çok toplumsal hususun ekseninde yer alan bir sistem olduğu ve KİA'nın aile politikalarında belirleyici bir işlev gördüğü belirtilmiştir.

Komisyon üyeleri mevcut iletişim düzeninden kaynaklanan sorun alanlarına işaretlerle ailede eğitim, sağlık, ahlak, kültür, edebiyat, müzik, örf ve adetlerle ilgili tutum ve davranışların benimsenmesinde KİA'nın gücüne dikkat çekerek, etkin ve kalıcı çözüm yolları için mevcut denetim mekanizmalarının ortak bir platform oluşturularak, mesleki etik ilkelerin yaşama geçirilmesi için acil eylem planları üzerinde çalışılması görüşünü benimsenmiştir.

Bu amaçla Aile ve Kitle İletişim Araçları Komisyonu çalışmalarını başlıca iki başlıkta toplayarak;

A- Kitle iletişiminde meslek ilkeleriyle ilgili mevcut metinlerden de yararlanarak kamuoyunda dile getirilen sorun alanlarında dikkate alınacak ortak bir metin üretilmesi,

B- Kamuoyunun tespit ettiği sorunlar ve bunlara ilişkin çözüm yollarını da içeren Kitle İletişiminde Meslek İlkelerinin geniş bir uzlaşma zemini içinde yaşama geçirilerek topluma mal edilmesi konusunda izlenecek denetim stratejilerinin belirlenmesi hususunda görüş birliğine varılmıştır.

A. Kitle İletişiminde Mesleki İlkeler

1) Kitle iletişim araçları eğitim, sağlık, hukuk, siyaset, ekonomi gibi alanlarda dayatmacı söylemden vazgeçerek bilgi ve kanaatlerin toplumca paylaşılmasında demokratik ilkeleri esas almalıdır.

2) Enformasyonun üretiminde ve paylaşılmasında taraf olan herkes, kitle iletişiminin ciddi bir kamu hizmeti olduğu düşüncesine bağlı olarak Kamu Yararı ve Toplumsal Sorumluluk ilkelerini pekiştirmeyi insani ve ahlaki ödevler olarak kabul etmelidir.

3) Modern toplumlarda temel insan haklarından sayılan bilgi ve haber edinme hakkının benimsenmesi, yapay gündem, kasıtlı yönlendirme, yanlış ve eksik habercilikten uzak; güvenilir ve düzeyli bir yayıncılık anlayışı ile mümkündür.

4) Hızlı bir değişim yaşayan Türk toplumunda kitle iletişim araçlarının payı büyüktür. Yayın içeriğinde değişen toplumsal yapının gereklerine uygun eğitici ve uyarıcı mesajlara yer verilmesi toplumsal kalkınmanın önemli bir boyutu olarak kabul edilmelidir.

5) Kitle iletişim araçlarının kültürel etkileri çoğunlukla dolayımli ve üstü örtülü mesajlarla belli periyotlara bağlı olduğundan, bunların herhangi bir mevzuatla öngörülmesi ve bütünüyle denetlenebilmesi mümkün değildir. Kitle iletişim araçlarının olumsuz etkileri konusunda kalıcı çözümlerin hayata geçirilebilmesi mesleki etik ilkelerin yeterince gözetilmesi ile mümkündür. Mesleki etik ilkelerin uygulanması tüm kesimlerin sorumluluğudur.

6) Her toplum evrensel olduğu kadar kendine özgü kültürel değerlere de sahiptir. Kitle iletişim araçları toplumumuzu ayakta tutan milli ve manevi değerleri dikkate alarak yayın yapmalıdırlar.

7) Demokratik yaşamın güçlendirilerek korunmasında medyanın önemli bir işlevi vardır. Haber ve yorumlarda demokratik kurum ve kuruluşları küçümseyen mesajlardan kaçınılmalıdır.

8) Yayınlarda demokratik çoğulculuğun yaygın katılım anlayışına uyularak, toplumun farklı kesimlerinin istekleri göz önünde bulundurulmalıdır. Toplumumuz kültür değerleri ikilemi içindedir. Farklı dünya görüşü ve inançlara sahip aydınlar, sanatçılar ve halk kitleleri arasında daha yakın hoşgörü esasına dayalı diyalog ortamına büyük bir ihtiyaç vardır. Bunun için; kitle iletişim araçlarının yayınlarında farklı görüşteki aydın, sanatçı ve her kesimden insana kendini ifade imkanı tanınmalı, modern ve geleneksel yaklaşımların yansıtılmasında adalet sağlanmalıdır.

9) Hiç kimse ırkı,cinsiyeti, inancı nedeniyle kınanmamalıdır. Gizli veya açık kültürel ırkçılıktan kaçınılmalıdır.

10) Haber ve yorumlarda karamsarlığa, çaresizliğe, ümitsizliğe ve ruhsal çöküntüye yol açacak yoğunlukta dramatikasyona yer verilmemeli, bu türden olaylar aktarılırken dramatik etkiyi artırıcı sesli ve görüntülü efektlerden kaçınılmalıdır.

11) Günümüzde kültürün taşınması ve benimsetilmesi büyük ölçüde kitle iletişim araçları yoluyla gerçekleşmektedir. Kitle iletişim araçlarında yer alan hiç bir mesaj bu kültürel oluşumun dışında değerlendirilemez. Kitle iletişim araçları yayınlarında milli eğitimi ve milli kültürü güçlendiren yerli yapımlara daha fazla yer verilmeli ve bu tür yayınlar özendirilmelidir.

12) Yayınlarda adalet ve hakkaniyet ilkelerine uyulmalı, yasalara saygılı olunmalıdır. Yargı kararıyla kesinleşmedikçe kimse suçlu ilan edilmemelidir. Kişi ve kuruluşlara yönelik eleştiriler aşağılayıcı, küçük düşürücü ve iftira niteliğinde olmamalıdır.

13) Televizyon yayınlarının başlıca izlenme ortamının aile olduğu gerçeği dikkate alınarak yayın yapılmalıdır.

14) Çocukların ve gençlerin uyuşturucu, alkol, kumar gibi kötü alışkanlıklardan ve edebe aykırı davranışlardan korunmasına yönelik uyarıcı mesajlara yer verilmeli ve bu mesajların iletilmesinde estetik boyuta önem verilmelidir. Çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek yayınlar yapılmamalıdır.

15) Cevap ve düzeltme hakkı konusuna hassasiyet gösterilmeli, bu tür yayınlarda aldatmacalara başvurulmamalıdır,

16) Kitle iletişim araçları Türkçe'nin doğru, açık ve anlaşılır bir şekilde kullanılmasına özen göstermelidir. Argo, küfür, bozuk ifadeler ile Türkçe karşılığı olan yabancı sözcükleri kullanmaktan ve yanlış telaffuzdan kaçınılmalıdır. Çünkü dil, toplumun bilincidir ve bu bilinç büyük ölçüde kitle iletişim araçları yoluyla oluşturulur.

17) Reklamlarda göreceli yoksulluk duygusunu yaygınlaştıracak ve bireylerin satın alma gücünü aşan reklam mesajlarından kaçınılmalıdır. Tüketici haklarına, fırsat eşitliğine ve tüketim işlevine saygılı olmalı, reklam mesajlarında kadın ve çocuk istismarına yer verilmemelidir. Reklam ile konusu arasında ilişki aranmalı ve lotaryacılıktan kaçınılmalıdır. Reklamlar, bilimsel prensipler içinde etkin ve doğru bir kullanım ile aydınlatan, bilgilendiren toplumun kültür düzeyini yükselten, tüketici ünite olarak ailenin bilinçli seçimine yardımcı olan eğitici bir araç olarak kullanılmalıdır.

18) Kitle iletişim araçları haber toplama ve sunma sürecinde adı geçen insanların onuruna, özel hayatlarının gizliliğine ve haklarına her zaman saygı göstermelidir.

19) Kitle iletişim araçları kötü alışkanlıkların ve suçların ayrıntıları hakkında merak duygusu uyandırma aracı olmamalıdır.

20) Medya, haber ve program içeriğinden halka karşı sorumlu olmalı ve halkın medyaya yönelik şikayetlerini dile getirmeye özendirilmelidir. Okuyucu, izleyici ve dinleyici kitleleriyle açık diyalog güçlendirilmelidir.

21) Düşünce vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı, istismar edici ya da incitici yayın yapılmamalıdır.

22) Soruşturulma olanağı olan haberler soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanmamalıdır.

23) Kitle iletişim araçları, ailenin toplumun temel ögesi olduğu gerçeğinden hareketle eğitsel ve kültürel konularda eğitim otoritesi olmaya meyletmeksizin uzmanlar kontrolünde toplumu bilgilendirici yayınlar yapılmalıdır.

24) Kitle iletişim araçları çeşitli mesleklerin deneyim, bilgi ve yöntemlerine saygılı olmalı, onları yok saymadan konulan ele alıp işlemelidir.

25) Kitle iletişim araçları toplumun çeşitli kesimlerinden gelecek tepkilere duyarlı olmalıdır.

26) Kitle iletişim araçları program ve yayınlarda aşırı dayatmacı, kuşaklar arası çatışmayı artırıcı bilgi akışından kaçınılmalıdır.

27) Evlilik dışı ve gayrı meşru ilişkilerin özendirilmesine neden olabilecek programlara ve yayınlara yer verilmemelidir.

28) Aile yelerinin sevgi, kendine güven, sağlıklı ruh yapısını geliştirici konuların işlenmesine zen gösterilirken, bazı toplumlardaki egemen kültürlerde aile kurumunun zayıflamasından kaynaklanan sorunların karşılaştırılmalı konu edilifine yönelik programlara yer verilmelidir.

B. zm ve neriler

Ailelerin eğitilmesi ve bilgilendirilmesinde kitle iletişim araçlarının gerekli ve yeterli biçim ve etkinlikte kullanılabilmesi için konuyla ilgili öneriler şu şekilde sıralanabilir;

■ Etik değerlerin yaşama geçirilmesi için "Kamu Denetçisi Sistemi" (Ombudsman) oluşturulmalıdır.

■ Televizyonlarda ailelere yönelik eğitici programlar vergi muafiyeti gibi kolaylıklarla özendirilmelidir. Bu amaçla yapılan programlar sponsor firma tarafından destekleniyorsa vergi muafiyeti söz konusu firmaya sağlanmalıdır.

■ Aile Araştırma Kurumu tarafından yürütülen araştırmalarda 1- Şiddet ve cinsellik içeren yayınların çocuklar üzerindeki etkileri, 2- Gündüz yayın saatlerinde TV programlarının ev hanımları üzerindeki etkileri konusu ele alınmalıdır.

■ RTÜK yasasında yer alan anti tekel yasaların çizdiği hukuki çerçeve korunmalıdır.

■ KİA'da istek ve şikayetlerin ulaştırılabileceği makamlar sık sık tekrar edilmelidir. (Örneğin radyo-televizyon yayınları için ALO RTÜK; yazılı basın için Basın Konseyi, Gazeteciler Cemiyetleri gibi...)

■ TRT Kurumu kamu yararına eğitici programlarda çocukların ve yetişkinlerin eğitim açıklarını dikkate alarak yayınlar yapmalı ve bu yayınlarla diğer radyo-televizyon kuruluşlarına örnek teşkil edecek formatlar geliştirmelidir.

■ İletişim araçlarının bir işlevi de toplumu bilgilendirmek ve eğitmek olmalıdır. Bu amaca yönelik eğitim-kültür-sanat içerikli programlara daha geniş yer verilmesi sağlanmalıdır.

■ Medyanın en çok eleştirilen kusuru, çeşitli yaş grupları içinde bulunan, farklı toplum kesimlerine ait insanları çeşitli olumsuzluklara yönelten kötü örnekler bolca yer vermesidir. Kötü örnekleri önlemeye çalışmanın yanı sıra iyi ve güzel örnekler de yer verilmelidir. Yayınlarda bilim, sanat, düşünce alanında güzel eserler ortaya koyanlar gündeme getirilmeli, tanıtılmalı, örnek gösterilmelidir.

• Ailenin korunması, toplumda manevi değerlerin, güzel ahlak ilkelerinin yaşaması ve güçlendirilmesine bağlıdır. Bu nedenle televizyon, gazete, radyo, yayınlarında güzel ahlak duyarlılığını güçlendiren program, konuşma ve yazılara daha çok yer verilmelidir.

■ Milli kültür açısından önemli bir öge olan dilin (Türkçe) doğru kullanımı toplumsal iletişimin esenliği açısından zorunludur. Bu görev herkese, öncelikle kitleye hitap eden araçlardan seslenen gazetecilere daha önemli görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Oysa uygulamada böyle olmadığı görülmektedir.

■ Medya çalışanları mesajlarında Türkçeyi bilen herkesin anlayacağı yalın, açık, temiz ve doğru bir anlatımı tercih ederek mesajlarını iletmeleri gerekmektedir. Aksi halde farklı dillerden sözcükleri içeren karma bir dil ile mesaj iletmeye kalkışmak milli kültürden uzaklaşmak anlamına geldiği gibi, bir zaman sonra toplumun birbirini anlamayan insanlar topluluğu haline dönüşmesine neden olmaktadır.

■ Milli kültürün gereği o toplumda yaşayan insanların bir kültür birliğine sahip olmasıdır. Hem kültürel birliği sağlamak hem de var olan kültürleri korumak açısından değerleri ayakta tutacak yayınlara yer verilmelidir. Gelecek kuşağın bu kültürü kendinden sonraki kuşaklara aktarmasına ve yeni kültürel açılımlara imkan tanınmalıdır.

■ Bir toplumu toplum yapan özelliklerin başında kültür bütünleşmesi gelmektedir. Oysa yapılan yayınlarla, milli kültüre gereği gibi önem verme bir yana, var olan kültürel değerlerin yozlaşmasına da yol açılmaktadır. Bu nedenle, kültürel değerleri koruyacak ve sürekliliğini sağlayacak yayınlar yapılması gerekmektedir. Ayrıca var olan kültür değerleri yeni kültürel alanlara zemin hazırlayacağı için milli kültür ile ilgili yayınlara yer verilmesine özen gösterilmesi gerekmektedir.

■ Toplumsal bir birim olan aile bilincinin ve bunun gereği olan aile bağlarının güçlendirilmesi hususunda, geleceğin sağlıklı toplumunun oluşturulması hakkında yayınlar yapılması gerekmektedir.

■ Toplumunu oluşturan en küçük birim olarak aileler arasındaki kültürel açıklık, geleceğin sağlıklı toplumunu oluşturmada bir çekince olarak görülmektedir.

■ Aileler arası kültürel farklılığın giderilmesi, toplumun bilgili ve bilinçli olarak şekillenmesi amacıyla ailelere yönelik paket eğitim-kültür programları hazırlanarak yayınlanmalıdır.

■ Gazeteciler için düzenlenen eğitim programları yalnızca meslek elemanı yetiştiren kurumlarla sınırlı kalmamalı, aynı zamanda hem mesleğe girişte hem de mesleki çalışmalara zaman zaman verilen eğitim programlarıyla çalışanların yenilenmeleri sağlanmalıdır. Düzenlenen eğitim programları yerel, ulusal, uluslararası düzeyde eşgüdümlü bir çalışmanın sonucu olarak meslekte yetişmekte olanlara ve çalışanlara uygulanmalıdır.

■ Komisyon kitle iletişim araçlarının yaptıkları yayınların toplumda var olan başat görüşleri yansıtmadığı gerçeğine ulaşmıştır; bu görüşlerin yansıtılması açısından, yeni bir yapılanmaya gidilmelidir.

■ TRT, kamusal bir yayıncılık anlayışı içinde hizmet vermeli, özel yayın örgütlerine örnek programlar üretmelidir.

■ Kaynakları kısıtlı, ihtiyaçları sınırsız olan ailelerin, kaynaklarını akılcı bir biçimde kullanmaları ve kısıtlı kaynakları ile sınırsız ihtiyaçları arasında doyurucu bir denge kurarak, yaşama düzeyini yükseltebilmeleri için, öncelikle tüketici olarak satın alacakları mal ve hizmetlerle ilgili olarak doğru bilgilendirilmeleri gerekir. Kitle iletişim araçlarında, ailelerin bu konuda bilgilendirilmeleri ve bilinçlendirilmeleri için gerekli yayınların yapılması, kamu ve özel yayın kuruluşlarına halkın yoğun olarak izlediği saatlerde "tüketici eğitime" yönelik yayın zorunluluğu getirilmelidir.

■ Kitle iletişim araçlarından etkilenen ailenin eğitim, kültür, sosyo-ekonomik düzeyi, aile kompozisyonu ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle aileyi hedef alacak eğitim yayınlarında, hedef kitlenin ihtiyaçları bilimsel çalışmalarla tesbit edilerek ihtiyaca yönelik yayınlar belirlenmeli ve yayın kuruluşlarına önerilmelidir.

■ Aile kaynaklarının doğru yönlendirilmesinde ailede kadının diğer aile üyelerine oranla daha fazla görevler ve sorumluluklar üstlendiğini çeşitli araştırmalar ortaya koymaktadır. Bu nedenle Radyo ve televizyonda gündüz kuşağında yer alan kadınlara yönelik programların ve kadın dergileri ile gazetelerin kadın köşeleri, sadece moda-magazin içerikli değil; aile kaynaklarının yerinde ve doğru kullanılmasına yönelik bilgiler içermeli, ayrıca sağlıklı aile ilişkilerinin oluşturulmasını sağlayacak, yaşama düzeyi ve yaşama standardı yüksek mutlu aileler ve gelişmiş bir toplum sağlamaya yönelik konular (Örneğin: mal ve hizmetlerin seçimi, bakımı, kullanımı, zaman ve enerji tasarrufu, bütçe planlama, ailede rol ve sorumluluk, aile ilişkileri, ana baba çocuk ilişkileri vb.) bu program ve yayınlarda yer almalı ve bu programların içeriklerinin oluşturulmasında konunun uzmanlarından yararlanılmalıdır,

■ Aile kavgalarını konu alan; çocukları etkileyen tüm haber programı ve filmler yayınlanmamak, 18 yaşından küçük engelli çocukların istismarına yönelik görüntü ve röportajları ekrana yansıtılmamalı, suçlu çocuklarla, evden kaçanlarla, kriz yaşayanlarla röportaj yapılmamalıdır. 18 yaşından küçük çocuklar suçlu veya tanık olarak yayın konusu edilmemelidir,

■ Televizyon programlarında ekranın köşesine konacak işaretlerle seyretmesi sakıncalı programların yaş grubu belirtilmelidir.

■ Eğitimciler sivil toplum teşekkülleri ve yerel yönetimlerce; aileyi ve özellikle anneyi medyanın olumsuz etkilerine karşı eğitici konferans, panel, açık oturumlar düzenlenmeli ve bu amaçla dinamik bir kamuoyu oluşturulmalıdır.

■ Televizyon programlarının etik değerlere, RTÜK kanun ve yönetmeliklerine uygun olup olmadığının ilk denetlemesini, RTÜK'ten ve halktan önce, özel televizyonların yeni bir yapılanmayla oluşturacağı "Danışmanlık" mekanizmasıyla sağlanması mümkün olabilir. Danışmanlar psikolog, sosyolog, pedagoglar ile sanat alanındaki otoriteler ve eğitimle ilgili konularda söz sahibi uzmanlardan oluşmalıdır.

■ Televizyonlarda halkla birebir ilişkide olan, spiker, sunucu ve diğer görevlilerde mesleki konuda ehliyet aranmalı, uzman olmayanlar diğer mesleklerde olduğu gibi stajyerlik devresinden geçmeli, bu devrede kurslarla stajyerlerin yetişmesine yardımcı olunmalıdır.

■ Aile Araştırma Kurumu yayınları içinde doğrudan çocuk ve aile ile ilgili yayınlara yer vermelidir.

■ Çocuk ve aile konusunu işleyen roman, hikaye, şiir, oyun, senaryo v.b. türde yarışmalar düzenlenmelidir.

KÜLTÜREL DEĞERLER VE AİLE KOMİSYONU KARARLARI

Komisyonumuz, ailenin içinde yaşadığı, var olduğu toplumun kültürel milli ve ahlaki değerlerini bireye aktaran ilk ve en önemli sosyal kurum olduğu görüşünden hareketle, değişen toplum içerisinde ailenin, bu değişmeden nasıl etkilendiğinin ele alınması gerektiğini tartışmayı öngörmüştür.

Değişen toplum içerisinde ailenin bir kurum olarak ele alınması, bu noktadan hareketle de bireye ve bireyselliğe doğru gidilmesi noktasında uzlaşılarak, hızlı değişim süreci içindeki ülkemizde ailenin nasıl ve hangi yönde etkilendiği üzerinde durulmuştur.

Komisyonumuzca ailenin demokratik bir kurum olması gereği benimsenmekte, geleneklere bağlı olmakla birlikte bireyci, modern, katılımcı ve paylaşımcı bir aile tipinin idealize edilmesi ve oluşturulması çabalarının da yoğunlaşması yararlı görülmektedir.

Böyle bir modelin yaygın anlamda hayata geçebilmesi, aile fertleri arasında rasyonalite kanallarının açılmasını sağlayacağı için, ailenin edilgen olmaktan çıkarak, toplumsal değişim sürecini gelişme yönünde belirlemek gibi bir rolü üstlenebilmesi sonucunu getirebilecektir.

Aile, fertlerinin bütün gereksinimlerini karşılayabilecek bir güce de kavuşmalıdır. Az önce sözü edilen modelin nasıl oluşturulabileceği tartışılırken ülkemiz açısından aileyi bütün dinamikleriyle analiz edebilmeyi sağlayabilecek veri tabanının da yeterli olmadığına değinilmiş, geçmiş ve şimdiye ait bir profilin yetkin bir biçimde çıkarılabilmesi ve geleceğe ilişkin projeksiyonların daha sağlıklı yapılabilmesi için veri tabanının daha zenginleşmesi gereği üzerinde durulmuştur.

Ülkemizde yaşanan değişim dinamiği, ailenin kültürel değerleri aktarma işlevini sınırlayan gelişmeleri ortaya çıkardığı için, günümüz ailesi - hangi sınıflama içinde yer alırsa alsın - toplumca üretilen değerleri aktarmada ve tartışmada daha etkisiz bir kurum görünümünü almıştır.

Bu bağlamda aile, tarihten aldığı ve eskiden beri taşıdığı değerleri tüketmeye başlamış, üretkenliğini kaybeden aile, belirleyen, üreten değil, tüketen duruma düşmüştür.

Bir yandan geleneksel yapısını sürdüren, bir yandan sanayi toplumu değişim sancılarını yaşayan, öte yandan da bilgi toplumunu hedefleyen yapılanma içinde kültürel değerlerin konumu, üretimi ve aktarılması bağlamı ister istemez çelişkilerle dolu bir sosyal platform oluşturmaktadır. Bu durum ayrıntılarıyla tartışılmalıdır.

Hem sosyal, hem ekonomik, hem kültürel anlamlarda bu güçlüklerin aşılması kendiliğinden ailenin içinde bulunduğu güçlüklerin aşılması da demek olacaktır.

Anılan ortamda, üretmediği gibi mevcut değerleri de tüketen aile, değerler konusunda ortaya çıkan boşluğu doldurabilmek için Kitle İletişim Araçlarının da etkisiyle hazır değerler ithaline başlamıştır.

Böyle bir gelişme; genel bağlamda aileyi kriz yaşamaya doğru yönlendirmektedir. Bütün bu durumlar ayrıntılı alan araştırmalarının konusu olmalı; aynı bağlamda, yerleşik, tükenen değerler ve değer demetlerinin incelenmesinin yanı sıra, marjinal sosyal değerlerin de anlaşılması ve bu değerlerin işlevlerinin analizinin yapılması benimsenmelidir,

Mevcut araştırma ve incelemelere bakıldığında da görüldüğü gibi toplumumuzda küçük aile tipi yeni bir örnek değildir. Fakat tartışmalarımız bağlamında görülmüştür ki toplumumuzda işlevsel olarak geniş ve büyük bir aileye dönüşme özlemi artmaktadır. Tam da bu noktada, günümüzün sanayi toplumu beklentilerine uygun yaratıcı kişileri yetiştiren, toplumdaki izole olmamış, kişilik bütünlüğü kazandıran, kendisiyle yabancılaşmamış, toplumla iletişim kanalları da rasyonel olan, korunmayı adeta klanlaşmada aramayan bir aile açılımı gereklidir.

Tarihi geleneğinde, geleneksel bürokratik bir yapıyı taşıyan toplumumuz,

bürokratik karakterli yapıdan ekonomik, karakterli bir yapıya doğru dönüşmektedir. Ancak henüz gerçek anlamda bir ekonomik elit oluşmamıştır. Bu ciddi bir eksiklikler. Bu eksikliği giderecek ve ekonomik eliti yetiştirebilecek aileler ise küçük, modern katılımcı ve paylaşımcı ailelerdir ki bu anlamdaki müteşebbis aile tipi ekonomik özgürlüğe daha çabuk erişebilmekte, yeniden her anlamda değer üreticisi de olabilmektedir.

Ülkemizde dönüşüm içerisinde ve giderek ferdiyetçi yapıya sahip olan küçük aileler arasında etkileşim ve iletişim noksanı vardır ve o nedenle bu anlamdaki aileler arasındaki güven bağı henüz zayıftır.

Bu süreçte ailede baba otoritesi belirleyici ve koruyucu olmakta, ailelerin topluma açılması, açılım kanallarının rasyonelleşmesi de gecikmektedir.

İnsanın sosyalleşmesi, kişiliğin bütünleşmesi tek ya da az boyutlu olamaz, bir ülke için hele günümüzde teknolojinin varlığı kadar ekonominin ve ekonomik elitin gücü tartışılmazdır derken komisyonumuz diğer boyutları da tartışarak bilim, din, felsefe ve sanat değerleri üzerinde de durmuş, kültür ve uygarlığın temel taşları olan, sarıp sarmalayıcı bu vazgeçilmez değer alanlarının birbirine karşı değil, birbirini bütünleyen konum içinde algılanarak kavranmasını ve eğitimin bu konsensüs bağlamında rasyonelleştirilmesi gerektiğini benimsemiştir.

Böyle bir yaklaşım, insanların birbirlerinin haklarına, kısacası insan haklarına saygılı tavrını sağlar ve duruma göre hoş görünmeyi değil, her zaman hoşgörüyü hedefleyen bir eğitimin de temeli olur.

Düşünce bağlamında özellikle ailenin soyut kavramlarla somut düşünmeyi sağlayıcı yönde eğitilmesi gerekir. Böyle bir yaklaşım ailenin bu yoldaki eğitimini sağlar ve bu, bireylerine yansır.

Bilim ve felsefe rasyonelitenin bütün boyutlarını alabildiğine tartışma ve kavramayı sağlarken inanç ve ibadet konularında dini kurumlarla aile kurumu arasında sağlıklı bir işbirliğinin gereği de bir eğitim realitesidir bu nedenle gereği tartışılmaz. Sanat insanı duygusal açıdan derinden kavrayan sarsan ve arındıran olgular bütününe taşır ve ifade eder olduğuna göre, sanat eğitimi de kişilik bütünlüğünü sağlamanın vazgeçilmezlerindedir.

Teklifler

- İnsana saygı, özgürlük, eşitlik ve adalet düşüncesi aile ilişkilerinin odağında yer almalı, çoğunluk, katılımcılık, dayanışma, paylaşma, hoşgörü, sevgi, birlikte olma kültürünü kendi yaşamında üreten ve toplumsal ilişki ve etkileşimlere açılarak yaygınlaştıran bir dinamik yapıya işlerlik kazandırılmalıdır.
- Aile yaşamı ve aileyi oluşturan bireylerin yaşamı; demokratik değer, tutum ve davranışlarla nicelik ve nitelik kazanan bir dönüşüme yönlendirilmeli, aile içinde özgür bireylerin yetişmesi sağlanmalı, aile bağlılığı desteklenirken üyeler arasında bağımlılık kültürünün gelişmesini önleyici mekanizmalar oluşturulmalıdır.
- Aile bireylerinin; kendisinden, ailesinden, toplumundan ve çağından sorumlu ve bilinçli vatandaşlar olarak geliştirilmesi için aileye ve üyelerine dönük sosyal eğitim ve destek programları geliştirilmelidir.
- Ailelerin kültürel değerleri aktarmada katı ve kalıp yargılar aktarma işlevi yerine, yeni yetişen kuşaklara, bu değerler üzerinde düşünme, sorgulama, yeniden yorumlama, kendini birey olarak gerçekleştirme ve ifade etme olanaklarını sağlayıcı yaklaşımlara yer vererek kültürel değişmeye yeni kuşakların katkılarını arttırmak gerekir.
- Kendini gerçekleştirme eğilimi ile insanlarla anlamlı ilişkiler kurma gereksinimlerini dengeleyebilmiş bireylerin yetiştirilebilmesini amaçlayan bir eğitim stratejisi geliştirmeye yönelik çalışmalar ilgili kişi ve kuruluşlarla koordinasyon içinde yürütülmelidir.
- Ailenin çocuğa vereceği zihni ve ahlaki terbiyenin, toplumun üzerinde uzlaştığı milli ve manevi değerlere evrensel değerlerle destekleyerek aktarılması ve bunların çocuk tarafından içselleştirilmesinin sağlanması amaçlanmalıdır.

Rasyonel açıklama metodu ile çocuğa terbiye verilirse, içselleştirme gerçekleşecek, aksi takdirde bellediği değerleri kalıplar ile düşünen bir insan olarak hiçbir zaman özümseyemeyecektir. Terbiye, çocuğa insan haysiyet ve şerefi ile haklarına itibar etmeyi öğretmelidir. Yine, aile terbiyesinde kalıplaşmış cinsiyet ayrımcılığına dayanan rollerin benimsenmesi teşvik edilmemelidir.

Değerlerin içselleştirilebilmesi için; Kültürün temel öğelerinden olan dil ve dilin doğru kullanılması konusuna gereken önem verilmeli, özellikle de eğitim konusunda dil birliği sağlanmalıdır.

Adab-ı Muâşeret kuralları ailede verilmeli, saygı kuralları da aileden başlayarak aktarılmalı, çocuğun kendine ve topluma yabancılaşmaması ekseninde aile başlangıç noktası olmalıdır. Aile sözle değil, yazarak değil, bunu yaşayarak göstermelidir. Ailenin 6 yaşına kadar çocuğun üzerindeki etkisinin öneminden dolayı dini bilgiler de ailede çocuğa baskıcı değil, sevdirci yönde verilmeli, inanç ve ibadetler öğretilmeli, aile bu konuda da çocuğa örnek olmalıdır.

Ailelerin tarihi yerler, müzeler gibi kültürel mirası çocuklarına tanıtmaları için Kurumca aileleri bilgilendirici, bilinçlendirici programlar düzenlenmelidir.

Terbiye geniş bir konudur ve hayati anlam taşır, bu bağlamda bir örnek; Ülkemizde gerçek bir felaket olan Trafik kazaları da aile ve kültürel değerler çerçevesi içinde ele alınmalıdır. Bu konuda Kamu Kurum ve Kuruluşları İşbirliği içinde Kurumun aileyi bu alanda bilgilendirmesi ve bilinçlendirmesi yararlı olacaktır.

Günümüzde üçüncü sektör olan gönüllü kuruluşların (vakıf, dernek, oda, birlik vb. gibi) aileye yönelik etkinlikleri Bakanlıkça desteklenmelidir.

Okullarımızda sosyoloji derslerinde kültürel değerlere daha fazla yer ve önem verilmesi ve ders saatlerinin artırılması öngörülmüştür.

AİLE EĞİTİMİ VE AİLE SAĞLIĞI KOMİSYON KARARLARI

Aile eğitimi, ailenin tüm üyelerinin beden ve ruh sağlığı gelişimini, aile içi ilişkileri ve etkileşimini desteklemeyi, iyileştirmeyi ve sürdürmeyi sağlayan bir süreç ve hizmettir. Bu hizmet büyük ölçüde devlet tarafından desteklenmektedir. Devlet desteğine ek olarak bu hizmetlerin sivil toplum örgütleri ve gönüllü kuruluşların işbirliği ile yürütülmesinin gereğine ve bu görüşün devlet politikası olarak benimsenmesine inanıyoruz.

A. Genel Konulardaki Öneriler

1- Aile; sosyal, ekonomik, fiziksel ve psikolojik çevresiyle bir bütün olarak ele alınmalıdır.

2- Genel sağlık sigortası mutlaka çıkarılmalıdır.

3- Çeşitli Bakanlıkların, üniversitelerin, sivil toplum örgütlerinin ve gönüllü kuruluşların; kadın-erkek; ana-baba-çocuk ve ailenin diğer bireylerine yönelik öncelikle yürütülmekte olan ve etkililiği sağlanmış proje ve programlar devlet tarafından desteklenmeli ve bu programların, projelerin ulusal düzeyde koordinasyonu ve işbirliği sağlanmalıdır.

4- Sürdürülmekte olan projelerin belirli aşamalarda gözden geçirilip değerlendirilmesi ve değerlendirme sonuçlarına ilişkin gereken düzenlemelerin yapılarak etkililiğinin sürdürülmesi sağlanmalıdır.

5- İnsan yaşamının döllenmeden ölüme değin uzayan yaşam döngüsü içinde her döneme özgü destek sistemlerinin hayata geçirilmesi ve gereksinimler doğrultusunda hizmet verilmesi gerekmektedir.

6- Bireyler, yaşamın her dönemine özgü özellikler, gereksinimler, ilgiler, beklentiler ve sorunlar hakkında önceden bilgilendirilmeli ve etkileşim içinde olan bireylerin birbirlerine karşı duyarlılığı artırılmalıdır.

7- Ulusal ruh sağlığı profilinden elde edilen veriler ışığında ruh sağlığı, özellikle koruyucu ruh sağlığı alanında toplumun her kademesindeki bireylerin eğitilmesi, bilinçlendirilmesi ve bu amaca yönelik olarak gerekli alt yapının oluşturulması sağlanmalıdır.

8- Aile eğitimi ve sağlığıyla ilgili tüm bilimsel araştırma ve uygulamaların "Bilgi iletişim ağı" olarak tanımlanacak bir sistem içinde toplanmasının sağlanması önemlidir.

9- Aile eğitimi ve sağlığı konusunda yaygın eğitim ve temel sağlık hizmeti veren kurumlar ve çok amaçlı toplum merkezlerinin yaygınlaştırılması ve hizmet kapsamı artırılarak etkililiklerinin artırılması gerekmektedir. (Örneğin, Ana baba okulu, evlilik okulu, yetişkinler okulu, gençlik merkezleri gibi)

10- Sekiz yıllık eğitimin vazgeçilmez olduğunun bilincinde olarak özellikle kız çocukların eğitiminin yarıda bırakılmasının önlenmesi için devletin aileye yönelik desteklerinin sürdürülmesi sağlanmalıdır.

11- Ailelerin çocuklarının eğitim sürecinde okul-aile işbirliğinin güçlendirilmesi sağlanmalıdır.

12- Aile bir bütündür, tüm üyeleri aile sorumluluklarını dengeli bir şekilde paylaşılmalıdır. Kadın ve erkeğin cinsiyete dayalı rol ayrımcılığını benimseyen çocuk yetiştirme tutumları yerini, aile içi ilişkilerde çağdaş ve paylaşımcı tutumlara bırakılmalıdır.

13- Aileler ekonomik ve sosyal kriz dönemlerinde tüm aile bireylerinin bedensel ve ruhsal sağlığının devamı için desteklenmelidir. Yoksulluk nedeniyle çocukların sokaklarda, çocuk yuvalarında, çalışma ortamında mağdur ve istismara yönelik koşullarda kalmamaları için gereken destek sağlanmalıdır. Aile, olası riskler karşısında nerelere, kimlere başvuracağı ve hakların neler olduğu konusunda (devletin ilgili kurumları, sivil toplum örgütleri ve kitle iletişim araçlarıyla) bilgilendirilmelidir.

14- Ülke genelinde erken evlilik ve yalnızca imam nikahıyla evlenmelere ilişkin ortaya çıkacak risklerle ilgili olarak kitle iletişim araçları ve sivil toplum örgütlerinde eğitici ve bilgilendirici çalışmalar hızlandırılmalıdır.

B. Özel Konulara İlişkin Öneriler

1- Evliliklerin sorunsuz başlaması için, evliliğe uyum ve evlilikte iletişim gibi konularda gençlerin ve eş adaylarının, bilinçlendirilmesi, eğitim verilmesi, (tüm bu çalışmalarda halkın katılımının sağlanması için toplum liderlerinin, çocuk gelişim ve eğitim uzmanı, öğretmen, ebe, hemşire, muhtar, imam, psikolog, doktor, sosyal hizmet uzmanı, sosyolog ve ev ekonomistleri gibi meslek gruplarının öncelikle harekete geçirilmesi)

2- Fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişim bozukluklarına neden olan faktörlerin önlenmesi için evlilik öncesi, evlilik, gebelik, doğum ve doğum sonrası hizmetlerle

ilgili olarak ailelerin bu hizmetleri talep etmesi sağlanmalı ve devlet bu hizmetlerin yaygınlaştırılması için alt yapı hazırlamalıdır.

3- Sağlık ve cinsel eğitimin aileden başlayarak okul öncesi örgün ve yaygın eğitim programlarında kademeli olarak yer alabilmesi için zorunlu ders kapsamında verilmesi sağlanmalıdır. Aile Araştırma Kurumu bu programların oluşturulmasında ve koordinasyonunda aktif bir rol almalıdır.

4- Ailelere ve gençlere temel sağlık, üreme sağlığı, aile planlaması, cinsel sağlık ve bunlara ilişkin haklar ile aile içi ilişkiler konusunda rehberlik yapmak amacıyla kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.

5- Erken gebelik, sık doğum, istenmeyen gebelik, aile planlaması, kürtaj, gebelikte fiziksel ve ruhsal sağlık konularında eğitimin yaygınlaştırılması ve bu süreçte babaların da aktif olarak katılımı sağlanmalıdır.

6- Gebelerin, bebeklerin (0-1 yaş), emzikli kadınların, ağır işte çalışan bireylerin ve yaşlıların beslenmesi konusunun örgün ve yaygın eğitim programları içinde yer alması sağlanmalıdır.

7- Ailenin sağlıklı beslenme ve gıda tüketiminin karşılanması için gelir güvencesi sağlanmalı ve ailelerin beslenme alışkanlıkları ve bunları etkileyen faktörlerin incelenmesi, araştırılması ve sağlıklı beslenme konusunda bilgilendirilmeleri ve eğitilmeleri sağlanmalıdır.

8- Okul öncesi eğitim kurumlarından yararlanamayan çocuklar için çeşitli programlarda okul öncesi eğitim ve gelişim desteği verilmelidir, (televizyon kitle iletişim araçları yoluyla)

9- Ana-baba ve öğretmenlere okul çağı ve gençlik dönemine özgü sorunlar konusunda bilgilendirme ve danışmanlık hizmetleri sağlanmalıdır. Bu çerçevede aile, okul ve toplum şiddet konusunda duyarlı hale getirilmelidir.

10- Gençlerin özellikle üreme sağlığı ve cinsel sağlık olmak üzere, genel konularda bilgi, danışmanlık ve hizmet almaları için özel tesis ve mekanizmalar geliştirilmelidir.

11- Orta yaş dönemindeki bireylerin bu döneme özgü gelişim özellikleri konusunda bilgilendirilmeleri ve bilinçlendirilmeleri sağlanmalıdır.

12- Yaşlılar toplumdan ve aileden soyutlanmamak, üretici oldukları ve topluma katkıda buldukları hissettirilmelidir. Bakıma muhtaç yaşlılara ve bakımlarını üstlenen ailelere gerekli her türlü destek sağlanmalıdır.

13- Yaşlıların üretkenliğine ait politikaların geliştirilmesi ve yaşlıların doğal sorunlarıyla baş edebilecekleri şekilde bilinçlendirilmeleri gereklidir.

14- Ruhsal problemlı birey/bireyleri olan ailelere gereken destek verilmelidir.

15-Ülkemiz alkol ve madde bağımlılığı bakımından sanayileşmiş ölkelerle kıyaslandığında daha iyi durumdadır. Alkol ve madde bağımlılığımızı asgari düzeyde tutan toplumsal koşullar belirlenerek bu koşulların oluşumunu sağlayan ortamın korunması için gerekli araştırmalar yapılmalı ve riskli grup olan gençlerin bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.

16- Boşanma sürecinde, tek ebeveynli, üvey anne yada babanın olduğu ve sorunlu ailelere gerekli sosyal destek ve eğitim hizmetleri sağlanmalıdır.

17- Ailenin içerisinde yaşadığı konut ve çevrenin aile sağlığını olumsuz etkileyen yönleri araştırılmalı, düzeltici önlemler alınması için ilgili kuruluşlarla işbirliğine gidilmelidir.

18- Aile sağlığı ve eğitimi için gerekli olan çağdaş bilim, sanat ve mesleklerin tanımlanması ve ölkemizde olmayanların tesisi konusunda çalışmalar yapılmalıdır.

19- Toplumda hoşgörü, demokrasi, başkalarının haklarına duyarlı olma ve vatandaşlık bilincinin oluşması konusunda ailelerin, çocukların ve eğitimcilerin resmi ve özel kaynaklar aracılığıyla bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.

20- Yukarıdaki tüm işlevlerin ve sorumlulukların yaşama geçirilebilmesi ve etkili bir şekilde sürdürülebilmesi için Aile Bakanlığı kurulmasının uygun olacağı düşünölmüştür.

2000 YILININ EŐİŐİNDE AİLE VE AİLE POLİTİKALARI KOMİSYONU KARARLARI

19 uncu Yüzyılda ve 20 nci Yüzyılın başlarında, sanayileşmenin getirdiği sosyoekonomik sorunlar tartışılırken, 21 inci Yüzyıla girmekte olduğumuz şu günlerde, tüm dünyada, sanayi ötesi toplumlara geçiş süreci ve buna paralel olarak gelişen küresel gelişim tartışılmaktadır. Teknolojik gelişimden istihdamın yapısal değişimine, eğitimin artan öneminden kadınların işgücüne daha aktif katılımına, yeni çalışma şekillerinden, hükümetlerin sosyal hayattaki yeni rollerine kadar birçok alanda ortaya çıkan değişimler, ailenin yapısı, rolü ve aileye yönelik politikalar da değişmeye yol açmaktadır.

Gelişmekte olan bu yeni toplumsal yapı içerisinde, toplumun esasını oluşturan ailenin korunması ve desteklenmesi, 21 inci Yüzyılın aile politikalarına yön verecek temel bakış açısını oluşturmaktadır.

21 inci Yüzyıla girerken aile yapısını etkileyen temel faktörler:

21 inci Yüzyıla girerken, çok çeşitli ekonomik, sosyal ve kültürel faktörler; aile yapısını etkileyen ve yeni aile politikalarının oluşmasına yön veren faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Komisyonumuzda yapılan değerlendirmeler sonucu, bu faktörlerin başlıcaları aşağıdaki ana başlıklar halinde gündeme gelmiştir:

1. Gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere, tüm dünyada nüfusun giderek yaşlanması.

2. Doğum ve doğurganlık oranlarının düşmesi.

3. İşgücünün yaş ortalamasının yükselmesi.

4. Kadınların çalışma hayatına yoğun katılımı.

5. Eğitimin öneminin artması ve dolayısıyla işgücüne katılımın yükselmesi.

6. Kitle iletişim araçlarının mikro teknoloji ve telekomünikasyon teknolojilerinin artan kullanımıyla etkilerinin global hale gelmesi ve global kültürün, özellikle gelişmekte olan ülkelerde etkisinin artması.

7. Sosyal refah devleti anlayışındaki değişim dolayısıyla, devletin, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik rolünün azaltılması ve bu alanlarda sivil toplum kuruluşlarının devreye sokulması eğilimlerinin yaygınlık kazanması.

8. Evlilik oranlarının düşmesi, boşanma oranlarının artması, evlilik dışı çocuk sayısının artması, evlilik yaşının yükselmesi, tek ebeveynli ailelerin ve tek kişilik hanelerin artışı gibi gelişmeler, geleneksel aile modellerinde önemli değerlişlere neden olması.

9. Sosyal güvenlik sistemlerinin ciddi anlamda malî ve idari problemlerle karşılaşması ve aileyi destekleyen sosyal uygulamaların giderek yetersiz hale gelmesi.

Bu temel gelişme trendleri çerçevesinde, bundan sonraki dönemde aile politikalarının oluşturulmasında göz önünde bulundurulması gereken temel tespitlerimizi de aşağıdaki şekilde sıraladık:

1. Günümüzde, özellikle gelişmiş ülkelerde, aile yapısı, değişen ekonomik, teknolojik şartlardan büyük ölçüde etkilenmektedir. Sanayileşmeyle birlikte, bu ülkelerde toplumsal refahın sağlanmış olmasına rağmen, aile yapısının bozulması ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar, ailenin öneminin fark edilmesine ve bu konuda politikaların oluşturulması çabalarına yön vermiştir.

2. Ülkemizde ise, her ne kadar aile kurumu, halen en sağlam sosyal kurumlardan ise de, gelişmiş ülkelerde gözlenen aile yapısını etkileyici olumsuz eğilimler, belli oranlarda bizde de hissedilmektedir. Türkiye'de aile politikalarının oluşturulmasında söz konusu global gelişmeleri gözardı etmeyen ve bu gelişmelerin muhtemel etkilerini önlemeye çalışan bir bakış açısı esas alınmalıdır.

3. Türkiye'de aile politikalarının oluşturulması konusunda doğru bilgiye dayanan stratejiler geliştirilmelidir. Bunun sağlanması ise, öncelikle, stratejik bilginin oluşturulmasına bağlıdır.

4. Geliştirilecek aile politikalarının hiç biri, aileye müdahaleyi hedeflememeli, daha çok, ailenin karşılaştığı sorunlarla ilgili operasyonel alanlardaki ihtiyaçlara yönelik olmalıdır.

5. Aile politikalarının oluşturulmasıyla ilgili olarak, toplumun konuyla ilgili tüm kesimlerinin kurum ve kuruluşların görüşlerinden yararlanması önem taşımaktadır. Bundan da öte, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve merkezî yönetim arasındaki işbirliği, aile politikalarının başarılı bir şekilde uygulanması için kaçınılmaz bir gerekliliktir.

6. Aile politikaları bir devlet politikası olarak görülmeli ve değişen hükümetlerle birlikte gündeme gelen veya gündemden kaldırılan uygulamalarla vakit kaybedilmemelidir.

7. Aile politikalarının oluşturulmasında, aile fakirliği ve ailelerin parçalanması gibi nedenlerle yerine getirilemeyen fonksiyonların aile içerisinde gerçekleşmesini sağlayacak düzenlemeler esas alınmalıdır.

Bu genel tespitler çerçevesinde somut önerilere geçiyorum.

Aile yapısındaki değişimler ve aile politikalarının oluşturulmasına yönelik tespitler çerçevesinde ülkemizde, ailenin korunması ve desteklenmesine yönelik aşağıdaki öneriler Komisyonumuz tarafından benimsenmiştir.

1. Aile yapısına ilişkin global değişmeler göz önüne alınmakla birlikte, Türk ailesinin durumu, yapısı ve gereksinimlerini belirlemek amacıyla araştırma faaliyetlerine önem verilmelidir. Bu amaçla, çeşitli kurumlar tarafından yapılan araştırmalar bir bütünlük içinde ele alınmalıdır. Ayrıca, konuyla ilgili doküman ve çalışmalar Aile Araştırma Kurumu bünyesinde oluşturulacak Araştırma Geliştirme ve Dokümantasyon Merkezinde bir araya getirilmelidir. Aile araştırmaları konusunda özellikle sivil toplum kuruluşları özendirilmelidir.

2. Ailenin korunması ve aile fakirliğinin önlenmesi amacıyla sosyal yardım ve sosyal hizmet sistemine ağırlık verilmelidir. Sosyal güvenlik sistemi, sadece prim ödeme gücü olanları değil olmayanları da kapsayacak şekilde genişletilmelidir.

3. Aileyi güçlendirme politikalarına önem verilmeli, bu amaçla gelir dağılımı politikaları, konut politikaları, eğitim politikaları ve sosyal güvenlik politikaları birbirini tamamlayıcı bir anlayışla uygulanmalıdır. Bu politikaların uygulanmasındaki ana amaç ise, ailenin hayat standardını yükseltmek olmalıdır.

4. Aileler için çocuk sahibi olmalarından dolayı olan ek ekonomik yükü hafifletici mahiyette, aile ödenekleri sistemi ülkemizde de kurulmalıdır.

5. Aileyi destekleyici politikalar, gelir dağılımı politikalarıyla paralel olarak düşünölmeli, çocuklu ailelerin yükleri hafifletilmeye çalışılmalıdır.

6. Üçüncü Aile Şûrasında alınacak kararların izlenmesi amacıyla. Aile Araştırma Kurumu bünyesinde daimi bir izleme komitesi kurulmalıdır.

7. Aile Araştırma Kurumu bünyesinde oluşturulacak akademisyenler, sivil toplum kuruluşları, siyasî partiler ve çeşitli partilerden oluşacak bir danışma kurulu, belirli aralıklarla aile politikalarının oluşturulması ve revize edilmesine katkı sağlamalıdır.

8. Sosyal güvenlik sistemimizin kapsam bakımından yetersizliği göz önüne alındığında, kapsam dışı aileler için, aile fakirliğinin önemli sonuçlarından biri olan sağlık hizmetlerinden mahrumiyet, kurulacak genel sağlık sigortası yoluyla giderilmelidir.

9. Günümüzde sosyo-ekonomik yapıda ortaya çıkan gelişmeler dolayısıyla, korunması gerekli özel gruplar tespit edilmeli ve bunlara yönelik tedbirler uygulamaya konulmalıdır.

10. Kadınların çalışma hayatına katılmasının artması nedeniyle çocukların karşılaştığı sorunları en aza indirecek uygulamalar benimsenmelidir. Çocukların, güvenli ve istikrarlı bir çocukluk dönemi geçirmeleri sağlanmalıdır.

Ebeveynin, özellikle çocuğun, bakıma muhtaç ihtiyaç duyduğu hassas dönem olarak nitelendirilen ilk üç yıl içerisinde istihdam ve gelir güvencesi sağlanarak çocuğa bakım özendirilmelidir.

Anne ve baba, aile ve çocuklarıyla ilgili görevlerini ortak bir anlayışla sürdürmelidir.

Çocuklara, küçük yaşlarda, anne ve babasının daha fazla zaman ayırması için düşünülen ileri bir uygulama olarak ebeveynlik sigortası kurulmalıdır. Çocuklar, dolayısıyla ailelere yapılan yardımlar sembolik olmaktan kurtarılmalı, çocuk sayısı ile sınırlandırılmamak ve enflasyona göre ayarlanmalıdır.

Çocuklar için kreş, yuva ve gündüz bakımevleri imkânları artırılmalı, bu alanlarda kurumsal sorumlulukların yerine getirilip getirilmediği denetlenmelidir.

11. Kadın istihdamında aile bütünlüğünün koruyucu ve iş ile aile hayatını uyumlaştırıcı uygulamalara önem verilmelidir. Esnek ve kısmî çalışma türleri teşvik edilmelidir.

Kadınların eğitim, çalışma ve kariyerlerini geliştirmede, cinsiyet, düşünce, inanç ve yaşam tarzı açısından hiçbir suretle ayrımcılığa uğramamaları bir devlet politikası olarak benimsenmelidir.

Kadınların, özellikle çalışmayan ev kadınlarının statüsünü geliştirici önlemler alınmalıdır.

Kadınların istihdam sorunları ve özellikle informal sektörlerde çalışmaları sırasında karşılaştıkları sorunları çözmek amacıyla çeşitli tedbirler geliştirilmelidir.

Kadın girişimciliği özendirilmeli, kadının tercihi doğrultusunda evde üretime katılmaları teşvik edilmelidir.

Kadınların, doğum ve doğum sonrası karşılaşmaları muhtemel ekonomik sıkıntıları önlemek için yeterli miktarda yardım yapılmalıdır.

12. Özürlülerin ve yaşlıların kurumlarda bakılması yanı sıra, aile içinde bakımı yönünde politikalar da benimsenmelidir. Özürlü çocukların eğitim ve bakımına Özel önem verilmelidir. Bu bir devlet görevi olarak görülmelidir. Özellikle zihinsel özürlü çocuklar için temel eğitim sağlanmalıdır. Doğuştan özürlüler için koruyucu hekimlik üzerinde durulmalı ve bu hususta çalışan sivil toplum kuruluşlarına destek olunmalıdır.

13. Yaşlıların bakımı konusuna özel Önem verilmeli, bu amaçla, yaşlı ana babasına bakan kişilere ek yardım yapılmalı ve eğer kapsam dahilinde değilse, sosyal güvenlik kapsamına alınmalıdırlar.

Özürlü çocuklarına ve yaşlı ana babalarına bakan kişilerin dinlenmeleri için kısa süreli de olsa, bu kişileri bırakabilecekleri bakım kurumları kurulmalıdır.

Özürlü çocuklarına ve ana babalarına bakan kişilerin, kamu kuruluşlarının dinlenme tesislerinden ücretsiz yararlanmaları imkânı sağlanmalıdır.

14. Aile içi ilişkilerde yaşanan psikolojik, ekonomik ve sosyal sorunlarda başvurulacak yer olarak danışma hizmetleri ve bu hizmetlerin verildiği toplum merkezleri ve diğer kuruluşlar yaygınlaştırılmalıdır.

15. Türk ailesinin yapısında mevcut bulunan olumlu özelliklerin devamının sağlanması ve muhtemel olumsuz gelişmelere karşı korunması amacıyla eğitim kurumları, kitle iletişim araçları ve sivil toplum kuruluşlarının bütün imkanları seferber edilmeli, ailenin ve özellikle gençliğin zararlı yayın ve alışkanlıkların etkisi altına girmesi önlenmelidir.

16. Görsel ve yazılı medyada yer alan şiddet, müstehcenlik içeren, Türk aile kültürünü zedeleyen yayınlar dikkatle takip edilmeli, ve bu yayınların önlenmesine yönelik önlemler artırılmalıdır.

Gençlerin evliliğe ve aile hayatına hazırlanmaları amacıyla ana baba okulları kurulmalı, bu konuda yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte işbirliği yapılmalıdır.

17. Asgari ücretin hesaplanmasında birim olarak birey değil aile esas alınmalıdır.

18. Çocukların yetiştirilmesinde aile içi demokrasi esas alınmalı, 21 inci Yüzyıl insanları, soran ve sorgulayan bir anlayışla yetiştirilmesine özen gösterilmelidir.

Ben, burada, izin verirseniz kişisel görüşümü de ifade etmek istiyorum. Deminki komisyonda tartışılan 12 nci maddeyi biz böyle formüle ettik. Eğer, 12 nci maddeyi böyle anlarsak, yani, aile içi demokrasinin, ailedeki bütün fertler tarafından benimsenen bir davranış kalıbı olarak görülmesi şeklinde. Bu 12 nci maddedeki tartışmanın da ortadan kalkacağını düşünüyorum deminki komisyonda yapılan tartışmalar çerçevesinde.

Orada, zannediyorum, kastedilen, kız ve erkek çocukların anne ve babalarına bakarak cinsiyet kültürünü değiştirmesi. Yani ben öyle anladım. Eğer, oradan kasıt, aile içi demokrasi ise, biz de, bizim komisyonumuzun bu raporuyla bir uyum içerisinde görüyoruz.

19. Aileye yönelik, koruyucu, önleyici sosyal hizmetler geliştirilmeli ve bu amaca tahsis edilen kamu kaynakları artırılmalıdır.

20. Gençlerin meslekî eğitime yönlendirilmesine, ilgi ve yeteneklerine uygun olarak meslek seçimlerine yardımcı olacak düzenlemelere gidilmelidir. Küçük sanayi sitelerinde bu görevi yerine getirecek olan birimler ile meslek kuruluşları temsilcileri ve çeşitli uzmanlardan oluşan danışma kurulları oluşturulmalıdır. Meslek ve istihdam danışmanlığı hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır.

AİLE VE HUKUK KOMİSYONU KARARLARI

III. Aile Şûrasında oluşturulan Aile ve Hukuk Komisyonu ilk toplantısında Başkanlığa Prof.Dr. Turgut Akıntürk'ü ,Başkan Yardımcılığı'na Avukat Kezban Hatemi'yi, sekreterliğe Aile Araştırma Kurumu Hukuk Müşaviri Nihat Gürü seçerek, 25/26.05.1998 tarihinde yaptığı devamlı toplantılarda komisyonun inceleme alanına giren Medeni Hukuk,Ceza Hukuku, İş Hukuku,Sosyal Güvenlik Hukuku ve Vergi Hukuku konularında aileyi ve özellikle çocukları ilgilendiren mevzuatı gözden geçirerek müzakere etmiş ve sonuçta aşağıda sunulan önerilerin Genel Kurulun bilgi ve tasviplerine arzına karar vermiştir .Önerilerin büyük çoğunluğu oy birliği ile karara bağlanmıştır.

1. Aile mahkemelerinin biran önce kurulması gerçekleştirilmelidir. Aileye verilen önem tartışılmaz derecede haklı bir gerekçeye dayanır. Aile toplumun temelidir ve çocuklar da bu aile içinde yetişen ,eğitilen, hayata hazırlanan ve geleceğimizin güvencesi olan bireylerdir. Mutlu bir aile yuvası kurulamamış olduğundan tasfiye edilmesi gerekiyorsa veya çocuklar hakkında bir karar verilmesi gerekiyorsa ,bu konularda özel uzmanlık mahkemelerinin görevli olması gereği yadsınamaz .Aksi halde bugün olduğu gibi, bir taşınmaz davası yada bir alacak davası görmekte olan aile ve çocuk konularında uzman olmayan bir hakimin psikolojik ve sosyolojik boyutları da olan bu konularda ideal bir karar verilebilmesi pek de kolay olamaz. Özel uzmanlık mahkemelerinin kurulması ilke olarak kabul edildiği takdirde, bunların başında hiç kuşkusuz "aile mahkemesi" gelmelidir.

2. Komisyonumuz Adalet Bakanlığınca oluşturulan Medeni Kanun Komisyonu tarafından hazırlanarak Bakanlığa sunulmuş olan "Türk Medeni Kanunu Tasarısı" ile halen yürürlükte olan Türk Kanunu Medenisini de inceleme konusu yapmış. Tasarının getirmek istediği yeni hükümleri ele almıştır. Gerek Kanunun gerek tasarının nişanlanmada cayma tazminatı ve ceza şartını düzenleyen hükümlerinden "cayma tazminatı" deyimini çıkarılmalıdır.

3. Tasan terk sebebi ile boşanmada terk eden eşe ihtarda bulunmayı zorunlu olmaktan çıkarmış, isteğe bağlamıştır. Komisyonumuz 6 aylık terk süresinin 5.ayının sonunda terk eden eşe ihtarda bulunulmasının zorunlu olmasını uygun görmüştür.

4. Boşanan kadının boşandığı kocasının soyadını kullanabilmesi, kocanın muvafakatına bağlanmalıdır.

5. Tasarıda kaldırılan boşanan kadının erkeğe yoksulluk nafakası vermesinde arılan "hali refahta bulunma " şartının yeniden konulması yerinde olacaktır.

6. Tasarıda "karı" deyimini kaldırılarak "kadın" deyimine yer verilmiştir. Uzun yıllardan beri alışılmış ve benimsenmiş bir deyim olduğundan "karı" deyimine tekrar yer verilmelidir.

7. Boşanma davalarında davacının ikametgahı mahkemesi de yetkili mahkeme olarak tasarının ilgili maddesine eklenmelidir.

8. Medeni Kanun Tasarısının "Eşlerin hukuki işlemleri" kenar başlığını taşıyan 193. Maddesinin yürürlükteki kanunun aynı konuyu düzenleyen 169. Maddesi gibi düzenlenmeli, ayrıca kocanın da eşi lehine yapacağı hukuki işlemlerin geçerliliği hakim onayına bağlanmalıdır.

9. Eşler arasındaki mal rejimi konusunda İsviçre'de yürürlükte olan ve kanuni mal rejimi olarak benimsenen "edinilen mallara katılma rejimi" nin ülkemizde kanuni mal rejimi olarak kabulünün büyük sakınca doğuracağından kanuni mal rejimi olarak benimsenmemesi oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

10. Nafaka artırımına ilişkin davaların her yıl açılmasının yarattığı sakıncaları gidermek amacıyla, her yıl Adalet Bakanlığının enflasyon ve hayat şartlarını da dikkate alarak yayınlayacağı oran dahilinde nafakaların artırılmasının, ancak nafaka yükümlüsünün itiraz hakkının da saklı tutulmasının en iyi çözüm yolu olacağı kabul edilmiştir.

11. Reddedilen bir boşanma davasından üç yıl geçmesine karşın eşler biraraya gelememişler ise birinin istemi üzerine boşanmaya karar verilmesini öngören MK.134/4 hükmü bazen davadan feragat etmek suretiyle kötüye kullanılmaktadır. Bunu önlemek üzere Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda: "Feragat red hükümlerini doğurur. Boşanma davalarından feragat halinde, tekrar boşanma davası açılması için aranan süresinin başlamasında bu kural uygulanmaz." şeklinde bir düzenleme yapılmalıdır.

12. Velayetin taraflardan kime verileceği yada vasi atanmasında hakim in sağlıklı bir karar verebilmesi için çocuk, anne ve baba ile birlikte bu alanda uzman kişileri de dinlemesine yönelik bir düzenleme yapılmalıdır.

13. Evlenmeleri kesin olarak yasak olan kan hısımlarının cinsel ilişkilerinden doğan fücür ürünü çocukların tanınmalarının mümkün olmadığına ilişkin bir hüküm tasarıya eklenmelidir. Tasarı ise yürürlükteki kanunun içerdiği tanıma yasağını kaldırmış, böylece bu çocuklarında tanınabilmelerine imkan sağlamıştır.

14. Evlenmeleri yasak olan kan hısımlarından doğan ve tanınmalarının yasaklanması istenilen bu çocuklar ve analarının tabii babadan tazminat ve nafaka isteyebilmelerine imkan tanınmalıdır.

15. Kiralık anne, yapay dölleme yolu ile çocuk sahibi olma ve tüp bebek konularında tasarıda düzenleyici hükümler getirilmelidir.

16. Çocukların evlat edinme yolu ile satılması, kötü yolda kullanılması ve ticari bir meta haline getirilmemesi için tasarısının 320. maddesinde öngörülen "aracı kurum ve kişiler konusunun; "devlet, küçüklerin evlat edinilmesine ilişkin aracılık

faaliyetlerini bizzat kendi kurumlan aracılığı ile yapar, gerçek ve tüzel kişiler bu faaliyetleri yürütemezler." şeklinde bir düzenleme yapılmalıdır.

17. Tasarısının 340. maddesine "Ana ve babanın çocuğun eğitimi ile ilgili kurum ve kişilerle ilişki kurmasını" öngören bir hüküm konulmalıdır.

18. Vesayet düzenlemesinde sosyal koruma konusunda özel kanunla kurulmuş olan kamu tüzel kişilerin de vasi olarak atanmasına imkan tanınmalıdır.

19. Sosyal güvenlik alanındaki dağınık mevzuat hükümleri tek bir kanun altında toplanmalıdır.

20. Sosyal güvenlik kurumlarının bağımsız bir Sosyal Güvenlik Bakanlığı altında toplanması sağlanmalıdır.

21. Sosyal güvenlik kuruluşlarının toplandığı bakanlıkta tüm sosyal güvenlik alanı için bir yüksek kurul oluşturulmalıdır.

22. Aynı amaçlı sosyal yardımlar sadece bir tek kuruluş tarafından yapılmalıdır.

23. Asgari ücretin tesbitinde; insan hakları bildirgesine, uluslararası ilgili diğer sözleşmelere Anayasaya ve İş Kanununa uygun olarak asgari ücret tesbit yönetmeliğinde, asgari ücret tesbit edilirken, işçi ailesiyle bir bütün olarak gösterilmelidir.

24. Genel sağlık sigortası, işsizlik sigortası ve aile yardımı sigortası uygulamaları en kısa zamanda hayata geçirilmelidir.

25. Primli sosyal güvenlik kuruluşlarının prim, kesenek ve yardımlarla ilgili hükümlerinde eşitlik sağlanmalıdır.

26. İhtiyaç sahibi olan veya yeni evlenen her vatandaşa hayatta bir defa olmak üzere 10-15 yıl süre ile eşel - mobil sisteminde geri ödemeli evlilik kredisi alabilme imkanı sağlanmalıdır.

27. Evsiz ailelere toplu konut kredisi olarak gayri menkul satış bedelinin %90'ı kredi olarak verilmeli ve geri ödeme sistemi 15 yıl süre ile inşaat birim fiyatları üzerinden eşel mobil sistemi ile düzenlenmelidir.

28. Gelir Vergisi Kanununda aile fertleri beyanlarının toplu olarak gösterilmesinden doğan sakıncanın giderilmesi konusunda kadın ve aileden sorumlu Devlet Bakanlığının önerisi desteklenmelidir.

29. İcraçı bir bakanlık olarak Aile Bakanlığı kurulmalı ve aile ile ilgili kurumlar bu bakanlık bünyesinde toplanmalıdır.

30. Gelir Vergisi Kanunundaki özel indirim tutarları hayat standartlarına uygun bir şekilde gerçekçi olarak düzenlenmelidir.

31. Özelleştirme uygulamalarında ailelerin korunması için özelleştirilen kuruluşlarda çalışan ailelere, istekleri halinde öncelikle hisse satın alma imkanı sağlanmalıdır.

32. Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığının hazırladığı tasarlaklarda 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve 1475 sayılı İşçi Kanununda, doğum izinleri düzenlenmiş ve kadın işçi ve memur doğum öncesi ve sonrası izinler yönünden eşit hale getirilmiştir. Ücretli izinler doğumdan önce 6 ve doğumdan sonra 12 hafta olmak üzere toplam 18 hafta olarak düzenlenmiştir. Ücretsiz izinler 6 ay olarak belirlenmiş ve bu izni doğum yapan kadın veya eşinin alabileceği şekilde yapılan düzenleme ile de ücretsiz izinler ebeveyn iznine dönüştürülmüştür. Komisyon söz konusu tasarlakların desteklenmesini kabul etmiştir.

33. Kadın erkek çalışan ayırımı gözetilmeksizin belli sayıda işçi çalıştıran işyerlerinde kreş açılması zorunlu hale getirilmelidir.

34. Herhangi bir işte çalışmayan, özürlü çocuğu olan gelir vergisi mükellefi anne ve babaların gelirlerinin bir bölümünün aileye maddi destek olması amacıyla gelir vergisinden istisna tutulmasına yönelik bir düzenleme yapılmalıdır.

35. İş Kanununun 17/a maddesinde yer alan "işverenin.....doğum ve gebelik gibi hallerde kullandığı bildirmsiz fesih hakkı" kaldırılmalıdır.

36. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu gereğince eşi çalışmayan memurlara ödenen eş yardımı ve çocuk yardımı günümüzün ekonomik şartlarına uygun olarak artırılmalıdır.

37. Devlet Memurları Kanununun 203. maddesinde yer alan "karı ve kocanın her ikisi de memur ise aile yardımının yalnızca kocaya verileceği" şeklindeki hüküm "eşlerden her birine verilir" şeklinde düzeltilmelidir.

38. Devlet Memurları Kanununun 207. maddesinin "Doğum yardımı ödeneğinin ana babanın her ikisi de memur iseler bu ödeneğin yalnız babaya verileceği" şeklindeki hükmü "eşlerden en yüksek maaş alana, ancak fiili ayrılık veya boşanma durumunda anneye verilir" biçiminde düzeltilmelidir.

39. Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığınca Türk Ceza Kanununda değişiklik içeren tasarlaklarında yer alan aşağıdaki hususlar desteklenmelidir:

- Yeni hazırlanan Türk Ceza Kanununu Tasarısındaki ırza geçme ve ırza tasaddi suçlarında öngörülen cezalara getirilen arttırma yeterli değildir. Bu cezaların caydırıcı olması için daha da arttırılmalıdır.
- 15 yaşından küçük bir çocuğun rızasından bahsedilemeyeceğinden; Tasarıda yer alan "15 yaşından küçük çocuklara karşı işlenen bu tür suçların rızası ile gerçekleşmesi halinde cezanın azaltılması" hükmü yanlış olup kaldırılmalıdır. Yine bu tip suçlarda 18 yaşından büyük olanlar için bu suçlarda kovuşturma şikayete bağlı olmamalıdır.

- Zina, suç olarak Ceza Kanunu'nda düzenlenmeli ve cezanın tespitinde kadın-erkek eşitliği dikkate alınmalıdır.
- Fuhuşa teşvik eden veya bunu kolaylaştıran kişilere verilen cezalar fuhuşa önleyici nitelikte olmalıdır. Özellikle 15 yaşından küçükleri fuhuşa teşvik eden kişilere Tasarıda öngörülen cezalar çok yüksek tutulmalıdır. Ayrıca fuhuşa teşvik cezası arttırılırken müstehcen neşriyat cezaları ve bu konuda alınacak önlemler de bununla oranlı ve tutarlı olarak gözden geçirilmelidirler.
- Türk Ceza Kanununun 456, 457 ve 478 maddelerinde değişiklik yapılarak bu tip yaralamaların aile bireyleri arasında olması halinde kovuşturmanın şikayete bağlı olmaması ve cezaların arttırılması sağlanmalıdır. .

40. Türk Ceza Kanununun 453, 472, 475, 462. maddeleri namus kavramına gerekli önemi vermediği için kaldırılmalıdır.

41. Çalışmayan evli kadınların sosyal güvenliklerinin sağlanması için Devlet Bakanlığı gerekli çalışmaları yaparak öneri hazırlamalıdır.

42. İş mahkemesince, fesih sebebinin kadın işçinin hamileliği veya doğurması olduğunun tespiti halinde işçi kadına kıdem şartına bakılmaksızın ücretinin en az üç aylık veya beş aylık tutarı kadar tazminat ödenmelidir.

43. Çalışan karı ve koca vergi mevzuatında ayrı ayrı vergi mükellefi sayılmalı gelirleri birleştirilmemelidir.

AİLE VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR KOMİSYONU KARARLARI

Aile ve Sosyal Araştırmalar Komisyonu 25.05.1998 Pazartesi günü saat 14:00'de adlan ve imzalan ekte sunulan 23 üye ile başladığı çalışmalarına aynı gün saat 19:00 da ara vermiş, 26.05.1998 Salı günü 9:30'da adları ve imzaları ekte sunulan 23 üye ile sürdürdüğü çalışmalarını aynı gün 19:00'da tamamlamıştır.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Komisyonu çalışmalarını;

1. Araştırma Konuları,
2. Araştırma Metodolojisi,
3. Kurumlararası İlişkiler başlıkları altında toplamış ve yapılan görüşmeler sonucunda önerilerinin Genel Kurula sunulmasına oybirliği ile karar vermiştir.

A. Araştırma Konuları

Türkiye'de yapılan aile araştırmalarıyla ilgili bütünlük sağlamak amacıyla, Türkiye çapında bir temel araştırmanın planlanması, bu araştırmanın aynı zamanda bundan sonraki araştırmalara da rehberlik edebileceği düşünülmektedir. Bu çerçevede, aile ve aile bireylerini grup ve kategori düzleminde ele alan Türkiye çapında modüler nitelikli bir temel araştırmanın planlanması.

Bu planlamanın Aile Araştırma Kurumu'nun hukuki dayanağını oluşturan 396 sayılı KHK 'de belirtilen Aile Araştırma Kurulu tarafından gerçekleştirilmesi.

Söz konusu kurulun konuyla ilgili kamu kurumları (AAK, KSSGM, DPT, DİE, SHÇEK), üniversiteler ve bilimsel araştırma yapan gönüllü kuruluş temsilcilerinden oluşması.

Söz konusu araştırmanın genel başlıkları şöyle belirlenmiştir.

- Aileye ilişkin kavramsallaştırmalar, tanımlamalar
- Ailenin diğer sosyal kurumlarla ilişki ve etkileşimi
  - aile ve eğitim
  - aile ve hukuk
  - aile ve siyaset
  - aile ve din
  - aile ve ekonomi
- Aile değerlerinin kıır, kent ve gecekondu bağlamında incelenmesi

Ailenin devlet ve toplumla ilişki ve etkileşimi, ailenin özel-kamusal alan ayrımı karşısındaki yeri

Aile içi ilişkiler örüntüsü, akrabalık, evlilik, güç ilişkileri, karar verişler

Aile bireylerinin kategorik incelenmesi

- kadın
- erkek
- ocuk
- genç-yaşlı

Aileyle bağlantılı sosyal problemler

- aile içi şiddet
- bağımlılık
- özürlüler
- aile sağlığı
- madde bağımlılığı
- suç ve sapma
- göç
- sokak çocukları
- özel sorun grupları

B. Araştırma Metodolojisi

Temel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve verilerinin yorumlanmasında nicel ve nitel tekniklerin birlikte kullanılması. Bu nitelikli bir araştırmanın düzenli aralıklarla yinelenmesi. Boylamsal araştırmaların teşvik edilmesi. Araştırma örnekleminin evreni temsil kabiliyetine sahip olması, soru kağıtlarındaki olgusal içerikli ifadelerin standartlaştırılması.

C. Kurumlararası İlişkiler

1- AAK'nun diğer araştırmacı kurum ve kuruluşlarla yakın işbirliği içinde olması. Mevcut hane halkı araştırma verilerinden aileye ilişkin veri üretiminin gerçekleştirilmesi ve bu amaçla ilgili kuruluşlarla işbirliğinin geliştirilmesi.

2- AAK'nun devletin ve sivil toplum kuruluşlarının fon kaynaklarının da koordinesini sağlayarak aileye ilişkin akademik nitelikli araştırmaları desteklemesi.

3- Uygulama projelerinin tasarımı, izlenmesi ve değerlendirilmesinde nicel ve nitel tekniklerin kullanımının teşvik edilmesi.

4- AAK'nun yaptıracağı araştırmalara ilişkin sözleşmenin sosyal araştırmaların doğasına uygun bir biçimde yeniden düzenlenmesi.

SOSYO-EKONOMİK DEĞİŞİM VE AİLE KOMİSYONU KARARLARI

Durum Saptaması ve Öneriler

A. Aile Değişimi Ortamı

Türkiye'deki sosyo-ekonomik değişme, temel olarak kırdan kente göçle basit tarımsal kırsal yaşam tarzlarından kentsel yaşam tarzlarına geçiş şeklinde olmuştur. Bu önemli sosyal-yapısal-ekonomik değişimin aileye yansımaları çok yönlüdür.

- Birinci derecede ekonomik etkinlikler değişmekte, tarımsal ekonomik etkinlikler azalırken, sanayi ve hizmetlere yönelik ekonomik etkinlikler artmaktadır.
- Kadının ekonomik etkinliği kentleşmeyle azalmıştır. (% 80'den %30'a). Kadının tarım dışı ekonomik etkinliklere, işgücüne daha fazla katılımı gerekmektedir.
- Aile içi ilişkiler, sosyal yapısal değişimlerden etkilenmektedir. Özellikle okullaşmanın artmasıyla, işgücü, işkollarındaki ihtisaslaşma ve çeşitlenmelerin gerektirdiği yetişmiş insan gücünün aileden başlayarak oluşması gerekmektedir.
- Kaliteli insan gücü, bilgi toplumunun gereğidir. Buna yönelik örgün ve yaygın eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılmasına ihtiyaç vardır. Özellikle zorunlu 8 yıllık eğitimden bütün çocukların yararlanması şarttır.
- Sosyo-ekonomik değişim ortamında ailede yatay ve dikey değişimler söz konusudur. Özellikle aile içinde çocuk ve kadının konumunun iyileştirilmesi gerekmektedir.

B. Aile Değişim Modeli ve Çocuğun Aile İçi Konumu

Geleneksel kırsal aile düzeninde kuşaklar arası bağımlılığın söz konusu olduğu bir aile modeli geçerlidir. Kentleşme ve sosyo-ekonomik gelişme ile bu model, maddi bağımlılıkların azaldığı, buna karşılık kuşaklar arası duygusal bağımlılıkların devam ettiği 'duygusal bağımlılık aile modeline' doğru değişmektedir. Bu model, aile içi duygusal bağımlılıkların devam ettirildiği, diğer yandan da yetişen insanın özerkliğinin benimsendiği ve desteklendiği yeni bir aile modelidir. Özerk çocuk yetiştirme, itaate yönelik değil, çocuğun karar vermesini ve sorumluluk taşımasını destekleyen bir ana-

baba yaklaşımıdır. Bu aile modeli ve çocuk yetiştirme yaklaşımı, kentleşme ve sanayileşmeyle değişen yaşam tarzlarına daha uyumludur.

Bunun gerçekleşmesinde şu süreçlerin katkısı olabilir:

- Kuşaklar arası yakınlaşma ve ailede demokratik bir ortamın sağlanması,
- Çocuğun özerkliğini kabul etmelerinde ailelere yardımcı olacak aile eğitiminin verilmesi,
- Bu bilincin toplum düzeyinde yaygınlaştırılması için aile, okul ve toplum düzeyinde genel bilinçlendirme ve uygulamaların gerçekleştirilmesi.

Bu amaçlara yönelik olarak yetişkin eğitiminin sağlanmasında; medyaya, kamu ve özel sektör kuruluşlarına ve sivil toplum kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir. Ancak bu tür çalışmaların yapılmasında, sosyo-ekonomik düzey farklılıklarının dikkate alınmasına özen gösterilmelidir.

C. Aile İçi Demokrasi

Aile içi demokrasinin sağlanması için

- 1) Aile içinde katılımcı karar verme süreçlerinin teşvik edilmesi,
- 2) Kadın erkek rollerinde paylaşımın özendirilmesi gerekmektedir.

D. Kadının Konumu

Kadının ekonomik etkinliğini arttırmak, çalışmasını kolaylaştırmak ve teşvik etmek için kadına ve aileye yönelik hizmetlerin artırılması gerekir. Bunun gerçekleşmesi için;

- 1) Kadınların okur-yazarlık oranlarının artırılması,
- 2) Kadına gelir getirici yetişkin eğitiminin yaygınlaştırılması,
- 3) Kadın girişimciler için ayrılan fon miktarının artırılması, kadın girişimcilerin, teşvik mevzuatında özel önem taşıyan sektörler kapsamına alınması, bürokrasisinin kolaylaştırılması ve bu konudaki kooperatiflere üyeliğin teşvik edilmesi,
- 4) Kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıncı kadınlara bilgi akışının sağlanması ve problemlerinin çözümüne katkı sağlanması,
- 5) Kaliteli erken çocukluk ve bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

E, Genel Aile Hizmetleri

Aileye sunulan hizmetler iyileştirilmeli ve artırılmalıdır. Özellikle hizmetlere en çok ihtiyaç duyan toplum kesimlerindeki ailelere ulaşılması büyük önem taşımaktadır. Aileye yönelik hizmetlerin iyileştirilmesi için aşağıda belirtilen tedbirler alınmalıdır.

- 1) Sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan ailelerin bu kapsama alınmaları için çalışmalar yapılmalı.
- 2) Toplum merkezlerinin artırılması (Aile psikolojik danışma hizmetleri, bilgi ve beceri meslek kazandırma kursları vb.)
- 3) Kadın veya çocuk istismarı sorununa çözüm getirmek için çocuk veya kadın sığınma evleri yaygınlaştırılmalıdır.
- 4) Türkiye'de aileyi ilgilendiren en önemli sorunlardan birisi yoksulluktur. Özellikle gelir dağılımındaki dengesizlikler ve göçler, sorunu daha ciddi duruma getirmektedir.

Ailelerin sosyo-ekonomik durumlarını iyileştirmek için;

- Aile yardımları artırılmalı,
- Yaşlıların ve özürlülerin aile ve toplum içinde daha iyi entegre olup etkinliklerinin artırılması için politikalar oluşturulup önlemler alınmalı,
- Yaygın eğitim içinde özellikle iş eğitimi, beceri edinme, okur yazarlık gibi çalışmaların yaygınlaştırılması gereklidir.

F. Göç Olgusu

- Göçe katılacak olan, birey ve ailenin psiko-sosyal-ekonomik kültürel refahı gözetilerek danışmanlık hizmetleriyle desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle büyük şehirlere göçlerin azaltılması için yeni çekim bölgelerin oluşturulması, kişi ve ailelerin buldukları yerde kalmalarının çekici hale getirilmesi veya geri dönmeleri için önlemlerin alınması.
- Göçenlerin kente uyumlarının ve ekonomik etkinliklerinin desteklenebilmesi için örgün ve yaygın eğitime önem verilmesi gerekir.
- Göç ve yoksullukla bağlantılı olan çocuk işçiliğinin uzun vadede sona erdirilmesi; kısa vadede ise çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik hizmetler planlanmalıdır.
- Ailelerin ekonomik değişimi bağlamında, gençlere iş eğitimi verilmesi ve gençlerin işe yerleştirilmesine yönelik hizmet ve politikaların saptanması.

Hızlı göç olgusu ve ailenin sosyal olarak desteklenmemesi sonucu ortaya çıkan sokak çocukları sorununa yönelik psiko-sosyal ve ekonomik önlemlerin alınması ve hizmetlerin organize edilmesi.

Yurt dışı işçi göçü sürecinin göç, yurt dışında yaşama ve geri dönüş aşamaları ile ilgili olarak aileyi destekleyici politikaların ve hizmetlerin geliştirilmesi.

G. Kararların Uygulanmasına Yönelik Stratejiler

- 1) Aile sorunlarının çözülmesi tek bir kurumu ilgilendirmediği için problemlerin çözümünde ilgili kamu ve özel kuruluşların işbirliği ve koordinasyonu gerekmektedir.
- 2) Aileye yönelik hizmetlerde sivil toplum örgütleriyle işbirliğinin artırılması ve etkin bir rol almalarının sağlanması; ailenin ve bireyin yaşam kalitesinin yükseltilmesine, insan haklarının korunmasına ve geliştirilmesine, demokrasi kültürünün ve sivil inisiyatif gruplarının oluşturulmasına yönelik hizmetlerin planlanması ve gerçekleştirilmesi gereklidir.
- 3) Bugüne değin Aile Şûraları Kararlarının uygulanmasında sıkıntılarla karşılaşıldığı anlaşılmaktadır. Bu nedenlerle Başbakanlık bünyesinde, ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşların üst düzey temsilcilerinin katılacağı sektörler arası bir yürütme kurulunun oluşturulması önerilir. Başbakanlık bünyesinde Başbakan'a bağlı bir birim oluşturularak Şûra Kararlarının hayata geçirilmesinin takip ve temininin gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Bu birim ilgili kurum ve kuruluşların (Üniversiteler, Bakanlıklar, Sivil Toplum Örgütleri, Yerel Yönetimler vb.) üyelerinden oluşmalıdır.
- 4) Aileye yönelik bütün bu hizmetlerin gerçekleştirilmesinde kurumlararası eşgüdümün gerçekleştirilmesi şarttır.

III. AİLE ŞURASI SONUÇ BİLDİRGESİ

Devlet Bakanı Işlay SAYGIN - Teşvik ve işbirliği programlarına esas olacak öneri paketleri oluşturmak hedefiyle yola çıkan 3. Aile Şûrasında, bu alanda oluşturulan 7 komisyon, çalışmalarını büyük bir özveriyle tamamlamıştır. Bu komisyonlar şunlardır:

- Aile ve Kitle İletişim Araçları Komisyonu.
- Kültürel Değerler ve Aile Komisyonu.
- Aile Eğitimi ve Aile Sağlığı Komisyonu,
- 2000'li Yılların Eşiğinde Aile Politikaları Komisyonu.
- Aile ve Hukuk Komisyonu.
- Aile ve Sosyal Araştırmalar Komisyonu.
- Sosyo-ekonomik Değişim ve Aile Komisyonu.

Şûrada oluşturulan yukarıdaki 7 komisyon tarafından hazırlanan raporlar. Genel Kurulda yapılan tartışmalar sonucunda, üst komisyon tarafından düzeltilerek. Şûra kararları olarak kabul edilmiş olup, bu kararlar kamu kurum ve kuruluşlarının aileyle ilgili hizmetlerine ışık tutacaktır.

Genel Kımıl kararları çerçevesinde, nicel ve nitel teknikleriyle birlikte kullanarak, Türkiye aile yapısını ve aile içi ilişkileri, ailenin diğer sosyal kurumlarla etkileşimini belirtmeye ve açıklamaya yönelik araştırmalar yapacak ve bu araştırmaların sonuçları değerlendirilerek, aileyle ilgili sosyal politikaların oluşturulması sağlanacaktır.

Şûramız, çoğulcu demokrasinin ilkeleri uygulanarak ve her türlü fikrin açıklanması için gerekli ortam titizlikle sağlanarak tamamlanmıştır. 3. Aile Şûrası, geniş bir katılımcı yelpazesıyla oluşturulmuştur. Bu Şûra, kamu kurum ve kuruluşları, siyasi parti temsilcileri, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerimizin üyelerinden oluşan geniş bir katılımı gerçekleştirilmiştir.

Aile Şûrası kararlarının yaşama geçirilebilmesi amacıyla, bir izleme ve değerlendirme kuruluna ihtiyaç duyulduğu bu Şûrada açıklıkla ortaya konulmuştur. Bu kurulun oluşmasında ilgili kurum ve kuruluşların desteğine, işbirliğine gerek duyulmaktadır. Bu temel çerçeve içerisinde, 7 komisyon tarafından hazırlanan ve Genel Kurula verilen önergelerle birlikte geliştirilen komisyon kararlarının tamamı Şûra kararları olarak kabul edilmiştir.

3. Aile Şûrasına katılan, bizleri değerli fikirleriyle aydınlatan 20()'ü geçkin öğretim üyemize ve katkı yapan Şûra üyelerine candan teşekkür ediyorum. Alınan kararların ülkemiz için hayırlı olması dileğiyle, uygulanması konusunda Aile Araştırma Kurumu olarak gereğini yapacağımızdan şüpheniz olmasın diyor, saygılar sunuyorum. (Alkışlar)